

TEORIA DE LA COMUNICACIÓ SOCIAL

PROF.: Josep Gifreu

5è curs Periodisme CODI 5108

A) PRESENTACIÓ

Aquest programa vol proporcionar als estudiants un panorama teòric sobre les relacions entre teoria de la comunicació i teoria política, en el marc general de les ciències socials. Un dels seus objectius particulars és l'interès de fonamentació teòrica i l'establiment d'orientacions metodològiques per a la formulació de polítiques democràtiques de comunicació. L'aproximació a aquests objectius generals i particulars ha de ser forçosament pluridisciplinària, i concretament cal prestar una atenció singular a les aportacions de la sociologia, de la ciència política, de la psicologia social, de l'antropologia i de la teoria de la comunicació.

Atesa, doncs, l'orientació del programa, és recomanable per a la matrícula d'haver cursat anteriorment i en especial les assignatures optatives següents: "Història del Pensament Politic i Social" (1r. curs), "Institucions Jurídico-polítiques contemporànies" (2n. curs) i "Opinió Pública" (3r. curs).

B) TEMARI

1a. PART: Societat, comunicació i política

TEMA I: CIÈNCIES DE LA COMUNICACIÓ I CIÈNCIA POLITICA

Les ciències socials: problemàtica epistemològica i metodològica. L'estudi de les societats humanes: principals orientacions de l'antropologia. Sobre els fonaments genètics de la comunicació humana. Ciències de la cultura i ciències socials. La ciència política: àmbits principals. Les ciències de la comunicació. Línies de confluència entre ciència política i ciències de la comunicació.

TEMA II: ACCIÓ SOCIAL I ACCIÓ POLITICA

Orígens i desenvolupaments de la teoria de l'acció. L'interès científic per l'acció social (Durkheim i Weber). La interiorització de l'acció (de Freud a Piaget). De la interacció simbòlica a la interacció normativa (G.H. Mead). Parsons i els tres sistemes d'acció. Habermas i el paradigma de l'acció comunicativa.

TEMA III: ORGANITZACIÓ SOCIAL, CULTURA I PODER

De la filosofia social a la teoria política. Els grans pensadors de la Modernitat: Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, Hegel, Spencer, Marx. Les aportacions de l'antropologia social: Morgan, Engels,

Mauss, Malinowski, White, Radcliffe-Brown, Levi-Strauss. Les aportacions de la sociologia política: Durkheim, Weber, Parsons, Habermas.

TEMA IV: SISTEMA DE COMUNICACIÓ I SISTEMA POLITIC

Institucionalització de la comunicació i evolució de les societats. La comunicació de masses i la teoria de la democràcia. Les funcions de la comunicació en relació al sistema polític. Perspectives sistèmiques: Easton, Deutsch, Luhmann. Les funcions de tematització política dels Mass Media i la revisió del concepte d'opinió pública. Controvèrsia entorn del paper de l'Estat.

TEMA V: IDENTITAT NACIONAL I ESPAIS DE COMUNICACIÓ

El mode d'organització nacional: aproximacions marxista i funcionalista. Poble i nació: principals referents. Tres conceptes bàsics: Estat, nació política, nació cultural. La formació d'Europa: cultura europea i cultures nacionals. Llengua, escriptura i comunicació en la formació de l'espai nacional.

2a. PART: Sistema internacional i desenvolupament de la comunicació

TEMA VI: COMUNICACIÓ DE MASSES I FORMACIÓ DELS ESTATS

Els fonaments de la racionalització capitalista: de la divisió del treball a la burocratització de la gestió. Els ideals de la Il·lustració i la comunicació en el procés d'industrialització. El rol de la comunicació de masses en la construcció dels Estats nacionals. La fase de l'imperialisme i la implantació del sistema comunicatiu internacional.

TEMA VII: EL DEBAT INTERNACIONAL SOBRE COMUNICACIÓ

El sistema internacional de la postguerra i l'estratègia EUA en el control mundial de la informació. Les funcions atribuïdes a la Unesco. El Moviment de Països no Aliniats i la proposta d'un nou ordre internacional. El marc teòric de la investigació dominant. L'agudització del debat internacional els anys 70. L'Informe Mac Bride i l'evolució posterior del debat.

TEMA VIII: ESTRUCTURA DE LA CIRCULACIÓ MUNDIAL DE LA INFORMACIÓ

Principals recerques sobre la circulació de la informació en el món. L'estructura internacional del poder d'informar i el paper de les transnacionals. El nou protagonisme de la UIT. La confrontació Est/Oest i Nord/Sud en el camp de la comunicació.

TEMA IX: LA DEMANDA D'UN NOU ORDRE INTERNACIONAL DE LA INFORMACIÓ

La formulació d'alternatives entorn del Nou Ordre Internacional de la Informació. El llarg debat al si de la Unesco. El desplaçament a tot el sistema de Nacions Unides. El context teòric de la teoria de la dependència a la hipòtesi de l'imperialisme estructural.

TEMA X: SOBRE LA "SOCIETAT D'INFORMACIÓ"

Problemàtica entorn dels conceptes de "societat post-industrial" i "societat d'informació". El paper del coneixement i de la informació en les societats avançades. Estat de la recerca sobre les societats d'informació: els pioners dels EUA i del Japó; la recerca a Europa. Balanç sobre les noves tecnologies de la comunicació i la democràcia: línia tecnocràtica, crítica i radical.

3a. PART: Introducció a les polítiques de comunicació

TEMA XI: L'ADOPCIÓ DE POLITIQUES DE COMUNICACIÓ

Política, informació i desenvolupament. Societat post-industrial i procés d'estatització. Models d'adopció de polítiques de comunicació. La tendència a la "desreglamentació". Els dilemes bàsics: públic/privat, centralització/descentralització, delegació/participació.

TEMA XII: LES POLITIQUES NACIONALS DE COMUNICACIÓ

El procés de formulació del concepte dins la Unesco; objectius i estratègies. Marc institucional i participació en l'adopció de polítiques. Àmbits i prioritats recomanats per la Unesco. Crisi d'iniciatives i crisi del concepte.

TEMA XIII: TRANSNACIONALITZACIÓ I NOVES POLITIQUES

Els fenòmens de la transnacionalització de la comunicació i de la cultura i les noves resistències nacionals i culturals. El cas d'Europa: les polítiques de la CEE en comunicació i cultura; les polítiques particulars dels Estats europeus. El cas de l'Estat espanyol. El problema de les nacions sense Estat: Catalunya, com a exemple.

TEMA XIV: LES POLITIQUES SOBRE ELS "MEDIA"

Els "media" en un context de dependència estructural. Les xarxes bàsiques: telecomunicacions (satèl·lits i cable) i telemàtica. La transformació dels grans "media" tradicionals: premsa, ràdio i televisió. La promoció de nous usos i serveis.

TEMA XV: POLITICA COMUNICATIVA I POLITICA EDUCATIVA

Una educació per a la comunicació? Les polítiques educatives impulsades per la Unesco. El model educatiu de les transnacionals. A la recerca de models endògens i alternatius. La introducció dels nous "media" en el sistema educatiu. Experiències diverses.

TEMA XVI: POLITIQUES DE COMUNICACIÓ I INVESTIGACIÓ

Interdependència entre recerca, polítiques i planificació de la comunicació. Orientacions i programes de la Unesco. Avaluació social de les noves tecnologies de la comunicació: mètodes i objectius. La investigació en aquest àmbit a Europa, a Espanya i a Catalunya.

4a. PART: Introducció a la planificació de la comunicació

TEMA XVII: DE LES POLITIQUES A LA PLANIFICACIÓ

Planificar: per què i per a qui? Decisions tècniques i planificació pública. Planificació, desenvolupament i identitat. La regulació del desenvolupament de les tecnologies de la comunicació.

TEMA XVIII: TEORIES DE LA PLANIFICACIÓ

Dificultats d'una definició i disciplines implicades. Teories de la planificació: breu examen comparatiu. Les teories en el procés de planificació. Esquemes i models globals de planificació de la comunicació. Tipus de planificació: l'aproximació sistèmica. Les dimensions econòmiques de la planificació.

TEMA XIX: METODES I PROCEDIMENTS

La metodologia de l'anàlisi de sistemes. La construcció de models. Mètodes de previsió a termini curt i mitjà. Mètodes d'avaluació. Bases per a l'adopció de decisions.

TEMA XX: VALORACIÓ DE LES PRIMERES EXPERIÈNCIES

Anàlisi d'experiències. Contribucions a l'establiment d'un marc de treball per a la planificació. Principis i límits del marc de Hancock. ¿Cap a una planificació oberta o cap a una planificació sense pla?

TEMA XXI: NOVES TECNOLOGIES I EXPERIMENTACIÓ SOCIAL

Conceptes d'experimentació tècnica i social. Innovació, demanda social i experimentació. Polítiques d'experimentació en comunicació a diversos països. Mètodes d'experimentació i avaluació de resultats.

C) BIBLIOGRAFIA

1. Bàsica

La bibliografia bàsica del curs està integrada per les següents obres, citades en la bibliografia ampliada per cada part del programa, a saber: Bell 1976; Gifreu 1986; Habermas 1981; Mac Bride 1981; Martín Serrano 1986; Middleton 1981; Nora-Minc 1980; i Richeri 1984.

2. Ampliada

1a. PART

F. Bäckelmann, Formación y funciones sociales de la opinión pública, Barcelona, Gili, 1985.

Ph. Braud, La Science Politique, Paris, PUF, 1982.

F. Chatelet—E. Pisier—Kouchner, Les conceptions politiques du XXe siècle, Paris, PUF, 1983.

A. M. Cirese, *Cultura egemonica e culture subalterne*, Palumbo Editore, Italia, 1973.

K. W. Deutsch, *Los nervios del gobierno*, Buenos Aires, Paidós, 1980.

R. E. Dowe -- J.A. Hughes, *Sociología política*, Madrid, Alianza, 1977.

C. Esteve Fabregat, *Estado, etnicidad i biculturalismo*, Barcelona, Peninsula, 1984.

F. Ferraroti (a cura di), *La sociología del potere*, Bari, Laterza, 1972.

J. Habermas, *La reconstrucción del materialismo histórico*, Madrid, Taurus, 1981.

J. Habermas, *Teoria dell'agire comunicativo*, Bologna, Il Mulino, 1986 (2 vols.).

J. Habermas, *Conciencia moral y acción comunicativa*, Barcelona, Peninsula, 1985.

M. Harris, *El desarrollo de la teoría antropológica*, Madrid, Siglo XXI, 1983.

H. Holzer, *Sociología de la comunicación*, Madrid, Akal, 1978.

D. McQuail, *Introducción a la teoría de la comunicación de masas*, Barcelona, Paidós, 1985.

M. Martín Serrano, *La producción social de comunicación*, Madrid, Alianza, 1986.

G. H. Mead, *Espiritu, persona y sociedad*, Buenos Aires, Paidós, 1953.

J. F. Mira, *Crítica de la nació pura*, València, Tres i Quatre, 1984.

M. de Moragas (ed.), *Sociología de la comunicación de masas*, Barcelona, Gili, 1985, (4 vols.).

J. R. Recalde, *La construcción de las naciones*, Madrid, Siglo XXI, 1982.

G. Rocher, *Introducción a la sociología general*, Barcelona, Herder, 1985.

J. E. Rodríguez-Ibáñez, *El sueño de la razón*, Madrid, Taurus, 1982.

G. Sabine, *Historia de la teoría política*, Madrid, FCE, 1986 (15a edición).

E. Saperas, *Los efectos cognitivos de la comunicación de masas*,

Barcelona, Ariel, 1987.

2a. PART

D. Bell, *El advenimiento de la sociedad postindustrial*, Madrid, Alianza, 1976.

D. Fisher, *Le droit à la communication*, Paris, Unesco, 1983.

P. Flichy, *Las multinacionales del audiovisual*, Barcelona, Gili, 1982.

J. K. Galbraith, *El nuevo estado industrial*, Barcelona, Ariel, 1972.

J. Gifreu, *El debate internacional de la comunicación*, Barcelona, Ariel, 1986.

T. Guback -- T. Varis, *Transnational Communication and Cultural Industries*, Paris, Unesco, 1982.

J. Habermas, *Teoria dell'agire comunicativo*, cit.

C. J. Hamelink, *La aldea transnacional*, Barcelona, Gili, 1981.

S. Mac Bride (dir.), *Voces múltiples, un solo mundo*, México, FCE, 1981.

H. Marcuse, *L'home unidimensional*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

J. McHale, *El entorno cambiante de la información*, Madrid, Tecnos, 1981.

Y. Masuda, *La sociedad informatizada como sociedad post-industrial*, Madrid, Tecnos, 1984.

H. Mowlana, *International Flow of News*, Paris, Unesco, 1985.

S. Nora -- A. Minc, *La informatización de la sociedad*, México, FCE, 1980.

P. Drive, *Diagnóstico de la información*, Madrid, Tecnos, 1980.

J. N. Pelton, *Global Talk*, Brighton, The Harvest Press, 1981.

D. Ratzke, *Manual de los nuevos medios*, Barcelona, Gili, 1986.

J. Reese i alt., *El impacto social de las modernas tecnologías de la información*, Madrid, Tecnos 1982.

J. L. Reiffers i alt., *Sociétés transnationales et développement endogène*, Paris, Unesco, 1981.

G. Richeri, *El universo telemático*, Barcelona, Mitre, 1984.

H. I. Schiller, *El poder informático*, Barcelona, Gili, 1983.

United Nations, *International Space Programmes and Policies*,

Amsterdam, Elsevier Science Publ. 1984.

I. Wallerstein, El moderno sistema mundial, Madrid, Siglo XXI, 1979.

3a PART

M. Castells i alt., El desafío tecnológico: España y las nuevas tecnologías, Madrid, Alianza, 1986.

Consell d'Europa, Comment financer la culture? Méthodes et moyens dans cinq pays européens, Strasburg, Consell d'Europa, 1984.

P. Edgar -- S. A. Rahim, Communication Policy in Developed Countries, Londres, Kegan Paul International, 1983.

J. Gifreu (dir.), Comunicació, llengua y cultura a Catalunya: horitzó 1990, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1986.

E. Lera Salso, El futuro de las telecomunicaciones españolas, Madrid, Fundesco, 1986.

S. Mac Bride (dir.), Voces múltiples, un solo mundo, cit.

D. McQuail -- K. Siune (eds.), New Media Politics. Comparative Perspectives in Western Europe, Londres, Sage, 1986.

M. Martín Serrano, El uso de la comunicación social por los españoles, Madrid, CIS, 1982.

A. Mattelart -- Y. Stourdzé, Tecnología, cultura y comunicación, Barcelona, Mitre, 1984.

E. L. Sommerland, Los sistemas nacionales de comunicación, Unesco, Paris, 1975.

Unesco (Série de "Politiques de la comunicación" en diversos países).

4a. PART

L. R. Beltrán -- E. Fox de Cardona, Comunicación dominada, México, Nueva Imagen, 1980.

J. Díaz Bordenave -- H. M. de Calvalho, Planificación y comunicación, Quito, Don Bosco, 1978.

A. Hancock, La planification de la communication au service du développement, Paris, Unesco, 1982.

J. Mayobre, Información, dependencia y desarrollo, Caracas, Monte Avila, 1978.

J. Middleton (ed.), Enfoque sobre la planificación de la comunicación, Quito, Ciespal-Unesco, 1981.

W. Schramm, Mass Media and National Development, California, Stanford University Press, 1964.

D) AVALUACIO DEL CURS

Hi haurà dues proves semestrals voluntàries per escrit, eliminatòries de matèria, o bé una prova única final, també per escrit; els alumnes que, per raons justificades, no hagin pogut seguir habitualment el curs, podran acudir a una prova final sobre la bibliografia bàsica del programa. D'altra banda, els estudiants podran proposar un treball de recerca amb caràcter voluntari a efectes d'obtenir una millor avaluació final.